

Beretning om min læretid på Købmandsgården fra 1948 til 1951

Fortalt af Folmer Guldager
ved Forårsmøderne i 2011 og 2012

Hvorfor købmandsfaget og hvorfor lige Samsø? Jo, efter afsluttet realeksamen i Risskov havde jeg ingen anelse om, hvad jeg ville være – hvorfor min far indrykkede en annonce i Aarhus Stiftstidende om en læreplads el. lign. til sin søn. Bl.a. kom der svar fra købmand Bent Rasmussen i Ballen, som godt kunne bruge en lærling i sin blandede landforretning. Og da jeg en enkelt gang før havde besøgt Samsø og fundet øen smuk og spændende, tog jeg med forældrene derover for at se på sagerne. Købmanden var meget flink og tilbød, at jeg i starten kunne få kost og logi på Købmandsgården, og at læretiden kunne nedsættes til 3 år pga. jeg var 17 år og havde realeksamen. Jeg var nok lidt af en romantiker og syntes, at den gamle Købmandsgård så idyllisk ud – så forældrene og jeg slog til, og jeg begyndte min læretid den 1. september 1948.

Jeg fik værelset t.v. for indgangsdøren (det, der kaldes Bedstes stue). Her boede jeg i godt 2 ½ år og spiste om dagen mine måltider i køkkenet, hvor Dora var kokkepige, og om aftenen sammen med købmandsfamilien i spisestuen. I det hele taget havde jeg meget familiære forhold og blev tit inviteret ind til familien om aftenen, var med dem i biografen og på småture i købmandens bil.

Folmer Guldager ved forårsmødet i Den Gamle Butik, april 2001

Jeg fik et godt forhold til børnene Merete, Gurlin, Ingelise (Søster) og især til Lars, som jeg havde forbindelse med flere år efter læretiden. Det sidste halve år af min læretid boede jeg på pensionat Strandgården hos Karen og Johan og spiste hos Anna Rasmussen på Slagterivej.

I øvrigt var jeg en meget genert ung mand, og det blev ikke bedre af, at jeg led frygteligt af filipenser, som blomstrede overalt i hoved og på hals. Derfor havde jeg også noget besvær med at komme i kontakt med andre unge, især i den første årstid på øen. Min romantiske forestilling om Samsø falmede vist også noget efter, at det blæsende efterår og den kolde vinter satte ind – men det blev jo forår og sommer igen

Personaleforhold m.v.

Da jeg ankom, var Ibsen førstekommiss, han boede i Aahuset med kone og 2 børn. Erik Snedker var lærling med vistnok et år tilbage, og jeg blev så altså tredjemand i butikken. Den gamle Hans Hansen (Hof-Hans) hjalp lidt til med forskelligt lettere arbejde, og det blev accepteret, at han jævnlige listede ned i kælderen for at hente sig en øl. På kontoret huserede Johan Skovsager og Palle Jørgensen, og de tog sig af grovvarerdivisionen, som omfattede korn- og foderstoffer, tømmer og brændsel.

I kulgården, trælastladen og på foderstoflageret var det faste personale forvalteren Jørgen Bødker og Jens Bøhm, der var arbejdsmand. Købmanden var sjældent i butikken, men sad for det meste på kontoret, mens fru, Helga Rasmussen meget myndigt inspicerede, at alt gik rigtigt til.

Gennem min læretid var der nogen udskiftning af kommisser. Efter Ibsen kom Larsen, Luk og Andersen, og kort før jeg rejste, fik vi en ny lærling, der hed Nygaard.

Livet i butikken

Så vidt jeg husker, var arbejdstiden fra 7 morgen til 18 aften. Lørdag lukkede vi ved 15-16 tiden, men til gengæld skulle lærlingen så bagefter vaske gulve og rydde op. Noget af det første, jeg skulle lære, var at betjene det store kasseapparat med 4 skuffer, samt den vanskelige kunst at lukke poser.

Rigtig mange kolonialvarer blev dengang vejet i poser, bl.a. flormel, kartoffelmel, gryn, sukker og salt, og de første poser, jeg skulle lukke, så ikke særlig professionelle ud. Påfyldningen af poser foregik som regel i bagbutikken fra nogle store skuffer..

I kælderen var der tønder og beholdere med petroleum, sprit, eddike, salatolie osv., som alt sammen skulle fyldes i flasker eller de dunke, kunderne kom med. Hernede var også øl- og sodavandslager, samt delikatesser som spegesild og klipfisk i løs vægt. Jeg kan nævne en pudsige episode, da jeg en dag blev sat til at fylde salatolie på flasker. Husk, der må ikke stå ØL i bunden, sagde kommissen, der trak noget på smilebåndet, da han så, at jeg meget grundigt kiggede efter ølsjatter i flasken. På det tidspunkt var jeg jo ikke

klar over, at der i bunden af alle ølflasker står præget bogstaverne ØL, og sådanne flasker måtte altså ikke anvendes til salatolie!

I selve butikken var der masser af skuffer med forskelligt indhold som krydderier, bageartikler og sæbe og rengøringsmidler men egentlig kun få hylder med flasker, og kun meget lidt vin og spiritus, som dengang var lidt af en mangelvare. Foran købmandsdisken stod den store kaffemølle, som kun blev lidt brugt, idet der så kort tid efter krigen stadig var streng rationering af især kaffe og sukker. Flere af husmødrene prøvede at ”snyde” sig fra at aflevere kaffemærkerne, og jeg har flere gange været i fuldt firspring ud på gaden efter kunder, der havde snakket sig fra at aflevere de små mærker!

Et stort osteskab var anbragt på sidedisken, og her skar vi den berømte Samsø-ost ud til kunderne. Jeg elskede ost og tog gerne smagsprøver, hvad der absolut ikke var tilrådeligt for mine mange filipenser! Ned fra loftet hang der en del ”små-isenkram”, de lidt større ting blev om dagen anbragt ude foran butikken. Som bekendt var der jo ikke butiksvinduer til udstilling, så det var begrænset, hvad vi kunne vise frem.

Opbevaringsrum m.v. uden for butikken

Ved vejsiden lidt foran Købmansgården stod ESSO-benzintanken med håndpumpe, men også benzinsalget var stærkt begrænset i efterkrigstiden.

På det store loft over butikken var der oplagring af alverdens ting og sager, f.eks. sække med mel, der skulle bæres op ad den smalle trappe. På loftet havde vi også lager af tovværk og stålwire til landmændene og fiskerne.

Nogle af Købmansgårdens katte holdt til heroppe, og jeg var grædefærdig, når jeg af kommissen blev beordret til at drukne et kuld nyfødte killinger.

I oliehuset i gården opbevaredes solarolie i store tønder. Herfra skulle jeg tappe olie i 40 liter dunke og mange gange bære dem på skulderen ud til småskibene, som havde lagt til ved stenmolen - det var et hårdt og beskidt arbejde.

Og så var der ”tjæremuren” ud mod kulgården, hvor tønder med flere slags tjære var anbragt. Det var en vanskelig kunst at fylde indholdet over i mindre beholdere uden at svine for meget, og en enkelt gang havde jeg ikke fået spunsen anbragt godt nok, og det resulterede i, at hen ved 100 liter tjære var løbet ud - sikken ballade der blev!

Forskelligt om dagens arbejde

Udbringning af varer i byen og nærmeste opland var naturligvis lærlingens arbejde, og jeg blev efterhånden ret skrap til at manøvrere med longjohn'en. Jeg kunne dog ikke forhindre, at jeg en dag væltede med cyklen, og alle 50 pilsnere i kassen knustes, da jeg skulle runde svinget nede ved havnebassinet. Det var nemlig en københavnerpige, der var cyklet direkte ud foran mig, hvorfor jeg måtte bremse hurtigt op, men jeg måtte jo

pænt feje skårene op efter uheldet!

Turisterne, eller badegæsterne, som de kaldtes, var i det hele taget et kapitel for sig. De bragte liv og travlhed i den ellers så rolige dagligdag. Jeg kan huske, at jeg en dag skulle bringe nogle varer ud til Bodil Kjer, som jo havde sommerhus på Strandvejen, og jeg blev meget genert og benovet, da det viste sig, hun lå og solbadede i forhaven uden en trevl på kroppen!

Der var flere lidt specielle typer af vores lokale kunder. Jeg kan nævne enkefru Petersen, der blev dødeligt fornærmet, hvis hun ikke blev tituleret fru *oversergent* Petersen. Fru Mogensen på Holmsborg var en meget fin dame, og når jeg kom ud med varer, fik jeg undertiden tilbudt te, skænket i tynde porcelænskopper, og så skulle jeg berette om Århus, hvor jeg jo kommer fra.

Andre handlende i byen

Skønt Ballen var en forholdsvis lille by, var der foruden Købmandsgården to andre købmænd og en Brugsforening. Forholdet til købmand Mogensen omme i byen og til Brugsen var ganske udmærket, idet vi lånte af hinanden, hvis en vare var udgået. Derimod havde vi et anstrengt forhold til den lille købmand bag ved Brugsen, ”Sæbe-Ras”, der brugte ufine tricks, bl.a. når vi skulle ud til skibe, der ankom til havnen for at proviantere.

Folmer Guldager ved inder havnen i Ballen – sammen med sin mor

Landturen

Ret hurtigt fik jeg betroet opgaven med den ugentlige landtur, hvoraf den største del gik til landmændene på Brundbymark syd og sydvest for Ballen. Turen foregik på den måde, at jeg om mandagen kørte ud på cykel og optog bestillinger. Næste dag bragte vi købmandsvarerne ud, og fra de fleste kunder fik vi æg med retur, som så blev modregnet. Vi havde ikke selv varevogn, og i starten transporteredes varerne ved hjælp af Ole Petersen og hans hestevogn – jeg havde ikke forstand på at styre sådan en hest, men fik dog lejlighed til det enkelte gange senere.

Men snart overtog vognmand Woskresensky og hans gamle lastvogn udbringningen. Han var russer og en meget farverig person. Jeg besøgte ham og hans kone et par gange, hvor han underholdt med dans og balalajkaspil. Han tillod mig desværre aldrig at styre lastvognen, selv om jeg efterhånden havde fået kørekort. Jeg havde taget 10 køretimer hos den lokale kørelærer i Tranebjerg kort efter min 18-års fødselsdag, og husker, at køreprøven med den motorsagkyndige fra Kalundborg nær var gået galt, idet jeg var ved at påkøre den eneste trafikant, vi mødte, nemlig en cyklist - men jeg bestod! Jeg kunne godt lide disse landture i al slags vejr. Det var sjovt at få en snak med landhusmødrene, og ind imellem vankede der jo en kaffetår. Mange af konerne, som snakkede rigtig ”samsk”, var lidt vanskelige at forstå, men efterhånden fik jeg lært at tolke dialekten nogenlunde.

Skønt det nu er mere end 60 år siden, sidder mange af landturens navne endnu på rygraden: Bertel E. Bertelsen, Chr. Vognsen, Johs. Petersen, Sven Øster, Marius Mikkelsen ----.

På handelsskole i Tranebjerg

To aftener om ugen i vinterhalvåret cyklede jeg til Tranebjerg for at gå på handelsskole. Det var noget, der hørte med til min lærlingeuddannelse, og fagene var dansk, regning, bogføring, handels- og salgslære, samt produktionslære. Vi blev undervist af to af de lokale skolelærere, hvoraf den ene vistnok anså mig for at være noget særligt, fordi jeg kom fra fastlandet. Uden at lægge større energi i mit skolearbejde, fik jeg flotte karakterer til den afsluttende handelsmedhjælper-eksamen, samt en bog i flidspræmie!

Fritiden

Jeg havde forestillet mig, at jeg skulle have spillet badminton i min fritid, men en gammel knæskade bevirkede, at det aldrig rigtig blev til noget. Heldigvis forhindrede knæet mig ikke i at cykle og svømme, og da jeg altid har været en vandhund, sprang jeg ud fra den yderste havnemole og tog lange svømmeture hver dag om sommeren. Jeg cyklede herlige ture rundt omkring på øen, mange gange ledsaget af købmandens søn, Lars. Brattingsborg skov og Besser Rev var nok de mest foretrukne mål. Jeg husker, at jeg engang svømmede fra revet over til Kyholm og retur, en yderst risikabel affære på

grund den stærke strøm, men det tænkte man jo ikke over dengang.

Om vinteren, og når vejret ikke var til udendørs aktiviteter, læste jeg en masse. På mit værelse var der en stor bogreol, hvor mine værter havde anbragt mange bøger af forskellig lødighed, og jeg mener, at jeg efterhånden fik dem alle læst, plus selvfølgelig mange af mine egne medbragte.

Afslutning

Da jeg som før nævnt var ret genert og tilbageholdende, var jeg bestemt ikke nogen balløve. Jeg tror kun, at jeg blev lokket med til et par baller under hele mit Samsø-ophold. Men alligevel fik jeg mig kort før min afrejse en lille Samsø-kæreste, en af de lokale skønheder, jeg længe havde sværmet for på afstand. Vi nåede lige at erklære hinanden vores store kærlighed, men efter brevveksling et årstid ebbede forholdet langsomt ud. Jeg har siden erfaret, at pigen blev lykkeligt gift med en samsing og vistnok stadig bor i Ballen. Selv fandt jeg efter et par år en Århus-pige, som jeg opnåede at være gift med i 53 år – også lykkeligt! Men desværre døde min kone fra mig for 3 år siden.

Efter et år på Handelshøjskolen i Århus, sluttede min karriere inden for handel, idet jeg fik ”flyvegriller” og blev optaget på flyveskolen og var efter denne et årstid i USA til videreuddannelse.

Viborg, april 2001 og ændringer april 2012

Folmer Guldager